

Inventari d'escuts heràldics del Penedès

Heraldic arms inventory of Penedès county

Salvador Llorac i Santis

Investigador

Màster en heràldica i genealogia

Resum: Corpus d'escuts heràldics de tota mena existents en la comarca del Penedès històric, que cronològicament apareixen a finals del segle XIII i arriben fins a la segona meitat del segle XX, majoritàriament esculpits en pedra.

Paraules clau: Alt i Baix Penedès, Garraf, sarcòfag, heràldica, municipi, estament religiós, gremi, noblesa, cavaller.

Resumen: Corpus de escudos heráldicos de todo tipo existentes en la comarca del Penedès histórico, que aparecen cronológicamente a finales del siglo XIII y llegan hasta la segunda mitad del siglo XX, en su mayoría esculpidos en piedra.

Palabras claves: Alt y Baix Penedès, Garraf, sarcófago, heráldica, municipio, estamento religioso, gremio, nobleza, caballero.

Abstract: Heraldic arms corpus of all kinds existing in the region of the historical Penedès, which appear chronologically in the late 13th century and reach into the second half of the 20th century, mostly carved in stone.

Keywords: Alt and Baix Penedès, Garraf, sarcophagus, heraldry, municipality, religious estate, guild, nobility, knight.

Résumé: Corpus de boucliers héraldiques de toutes sortes existant dans la région du Penedès historique, qui apparaissent chronologiquement à la fin du XIIIème siècle et atteignent à la seconde moitié du XXe siècle, principalement sculptés sur la pierre.

Mots-clés: Alt et Baix Penedès, Garraf, sarcophage, héraldique, commune, domaine religieux, guilde, noblesse, chevalier.

Es tracta d'un recull de tots els blasons que fou presentat conjuntament per Salvador Llorac i Santis¹ i Ramon Rovira i Tobella, en les Setenes Jornades d'Estudis Penedesencs que van tenir lloc a la vila de Sant Sadurní d'Anoia, els dies 3, 4 i 5 de juny de l'any 1994, en les quals es van donar a conèixer els escuts heràldics del Penedès, en totes les seves variants, és a dir, els nobiliaris, els de les institucions oficials i els gremials. Tot i així cal tenir present que pot haver-hi quelcom que no ha estat inventariat; a més, els actuals escuts municipals normalitzats que hi ha col·locats en diverses Cases de la Vila, no s'hi esmenten.

El Penedès terra de pas des de la més remota antiguitat assolí gran importància durant l'època medieval el que comportà l'establiment de diverses famílies que en el decurs dels anys assoliren una gran importància sociopolítica i econòmica. El fet provocà el seu ennobliment per part dels comtes de Barcelona. D'aquestes famílies, com ara, els Santmartí, els Cervelló, els Castellvell, els Castellet, els Ribes... entre d'altres, en sabem el seu blasó nobiliari a partir del segle XIII, que paradoxalment, algunes d'aquestes famílies, desapareixeren biològicament les branques troncal. Durant la baixa edat mitjana la noblesa penedesenca deixà de residir a la comarca per traslladar-se a la cort, aleshores, un bon nombre de castlans passaren a ocupar el lloc dels antics senyors; i s'ennobliren, com bé resta demostrat en els sarcòfags conservats d'aquella època, els quals trobem blasonats.

A partir del segle XV la decadència que pateix el Principat es deixa sentir fortament al Penedès, la qual cosa comporta una notable disminució de les famílies benestants. Durant l'antic règim, diverses famílies d'origen medieval pràcticament, vivint a la capital penedesenca, la vila reial de Vilafranca del Penedès, assoliren gran prestigi sociopolític i econòmic com ara poden ésser: els Masdovelles, Copons, Despuig... entre d'altres. Al segle XVIII, es produeix una revifalla de la petita noblesa com molt bé es pot observar en els escuts d'armes servats de l'època.

A partir de l'edat contemporània l'enriquiment d'un bon nombre de propietaris rurals passats a comerciants, sobretot amb les colònies de les Antilles (principalment Cuba), provoca que diversos d'aquests estaments socials siguin ennoblits pels reis d'Espanya, fins i tot alguns d'ells, entren, o que volien entrar, a la noblesa aconseguiren títols pontificis (marquès de Ferrer-Vidal, marquès de Camps, comte d'Olzinelles...).

Al segle XX es produeix una revitalització dels senyals heràldics, sobretot en edificis oficials, provocat en part pel modernisme que s'imposa a principis d'aquest segle.

Serveixi aquesta breu introducció per endinsar-nos en el fascinant món de l'heràldica que malgrat ser molt popular, científicament està encara a les beceroles, però, el seu interès és molt important per a esbrinar la història de la comarca, sobretot, en les èpoques medievals.

1. Aquesta comunicació inèdita ha estat revisada pel coautor el mes de març de 2020, en homenatge al bon amic Ramon Rovira i Tobella, que ens deixà el 30 d'abril de 2019, persona d'una gran meticulositat en l'estudi dels nostres ancestres, d'una gran honradesa cultural i moral, de mentalitat lliure i home de bones costums. *Non omnia moriar.*

El que hem fet és una exhaustiva recerca de tot tipus d'escuts heràldics escampats per les tres subcomarques que formen el Penedès històric.

Hem arribat a inventariar més d'un centenar (inclosos els existents als sarcòfags) que van des del segle XIII, fins al moment actual.

El més antic que hem trobat, fins ara, correspon al que existeix en un capitell que suporta un sarcòfag monolític llis de dues vessants de l'expriorat de Sant Sebastià dels Gorgs, del terme d'Avinyonet del Penedès, en el qual dins un escut ogival hi ha la càrrega d'una campana, que correspon a les armes de l'antiga nissaga penedesenca dels Santmartí, una de les famílies clau per conèixer el passat de la comarca.

Hem parlat dels sarcòfags medievals i hem observat l'existència de 19 escuts diferents, els quals quasi tots són d'estructura ogival tret del dels Ribes, de Sitges, que és circular i el dels Avinyó, de l'església de l'exmonestir de Sant Francesc de Vilafranca, que és caironat.

Una curiositat d'aquests blasons antics penedesencs és que la gran majoria tenen una sola càrrega, exceptuant els Castellet (quarterat).

A continuació donem una relació de tots els llocs del Penedès històric on hi ha escuts heràldics.

Avinyonet del Penedès

- Ajuntament (nucli d'Avinyó Nou)
- Església de l'expriorat de Sant Sebastià dels Gorgs. Blasó del monestir de Montserrat. Dovella central del portal de l'església, 1606.

Cabanyes, Les

- Façana de l'església parroquial. És el del bisbe Torras i Bages.

Castellet i la Gornal

- Masia Puigmoltó ?
- Ajuntament (La Gornal). Escut municipal modern.

Castellví de la Marca

- Masia de Can Morgades del Grau. Escut de ciutadà honrat.
- Casa forta de les Pujades. Del marquesat d'Alfarràs.

Font-rubí

- Capella de Sant Pau de Grabuac. Barons de Font-rubí.

Gelida

- Casa del Senyor. És de Francesc de Tort i d'Oluja.
- Can Lloselles (Torre del Cavaller). Una còpia.
- Capella de Santa Magdalena del Puig (d'un sarcòfag).

La Granada

- Casa del Castlà

Mediona

- Capella i masia de Santa Margarida d'Agulladolç. Dos escuts diferents. Senyors d'Agullàdols: Ferrer i Vardon.

Olèrdola

- Masia Torre Blanca

Olesa de Bonesvalls

- Hospital medieval. Armes de la nissaga dels Cervelló, molt *sui generis*

Pla del Penedès

- Masia l'Aguilera. Dos escuts amb la càrrega esborrada. Deurien pertànyer a la nissaga dels Miquel, ennoblida al segle XVII per un rei intrús.

Pontons

- Ca la Senyora.

Sant Cugat Sesgarrigues

- Masia la Serra Vella. No creiem que sigui nobiliari.

Sant Martí Sarroca

- Portal d'entrada al recinte fortificat (de la Pia Almoina).
- Baronia de Riudefoix (armes dels Saiol, barons de Querol).

Sant Pere de Riudebitlles

- Casa del Prior (Can Salellas). Tres escuts. Un de monumental en un saló interior annexe a l'edifici, conegut per Cal Ròmul, dels marquesos de Llió o Llo. Un altre dels Llió esculpit a la dovella clau del portal del molí de Cal Ròmul o molí de la Vila.
- Can Soler.
- Capella de Sant Jeroni. Episcopal.

Sant Sadurní d'Anoia

- Ajuntament. Escuts del municipi del segle XVII i XVIII. (El del Principat per ser vila reial).
- Escut municipal a l'arc del carrer de l'Església, col·locat actualment com a monument decoratiu.
- Edifici on havia La Caixa, carrer Francesc Moragas.
- Rectoria.
- Monistrol d'Anoia. Tres a la casa senyorial. Són d'època, però col·locats recentment com ornamentació al lloc. Se'ns digué que eren a una finca que tenia el marquès a Sant Feliu de Llobregat.

Subirats

- Palau dels Gralla. Dos iguals.
- Can Bou de Lavern. Desaparegut.
- Capella de Sant Sebastià. Armes dels Olzinelles, òlim Ravella (Era al casal que tenien a Sant Pere de Riudebitlles).

Torrelavit

- Capella de Sant Joan de Ribalta. Pintats.

Torrelles de Foix

- Santa Maria de Foix.
- Ermita de Foix. Dels Peguera.
- Ajuntament.

Vilafranca del Penedès

- Ajuntament.
- Claustre de Sant Francesc. *
- Església de Sant Francesc i dependències. **
- Basílica de Santa Maria. Cripta. Episcopal.
- Sepultura de l'església de Sant Joan. Dels Vilafranca (modern).
- Palau dels Babau.
- Can Poses (nou).
- Col·legi Sant Ramon de Penyafort. Dos escuts (un del marquès d'Alfarràs i l'altre del bisbe Morgades).
- Casa de la plaça de l'estació (Casa Serra i Corominas).
- Dentell del portal del passatge de la capella dels Dolors (antic escut de la vila).

Banyeres del Penedès

- Palau de Sabartès. Nobiliari.

La Bisbal del Penedès

- Escut d'un boter (1570). Carrer Major.
- Castell dels Salbà. Armes dels Salbà.
- El 1996 en canviar la teulada de l'església parroquial, van aparèixer quatre bigues medievals policromades amb diversos escuts heràldics: dels quals dos estan identificats: Salbà i Barberà. Els altres dos amb les càrregues encara no identificades amb seguretat.

L'Arboç

- La casa del Delme. Rambla Gener, 16.
- Casa pairal abat Escarrè. Abacial.
- Escut de la Vila (1570). Estudi Vell.
- Capella de Sant Ponç de Papiol. Nobiliari.

Canyelles

- Església de Santa Magdalena. Dels barons de Canyelles.
- Damunt del portal d'entrada al castell. Dels barons de Canyelles.

Cubelles

- Palau del marquès d'Alfarràs.

Sant Pere de Ribes

- Masia Clot dels Frares (recinte autòdrom). Nobiliari.
- Torre del Veguer. Armes dels Avinyó.
- Palau de Solers. Nobiliari (metàl·lic). Família Maristany.

Vilanova i la Geltrú

- Església dels Josepets. Dos escuts al frontal (un d'orde carmelita i l'altre de Ramon de Sembasart i Roger).
- Castell de la Geltrú. Un escut al frontal (modern).
- Casa Papiol. Un escut a la dovella central del portal, de la nissaga dels Papiol.
- Can Cabanyes. Un escut al portal interior d'entrada, de la nissaga familiar.
- Col·legi Samà. Del marquès de Samà.
- Casa carrer Bonaire, núm. 16 de la Geltrú. Gremial.
- Cal Nin. Nobiliari.
- Campanar de Sant Antoni. Arquebisbat de Tarragona.
- Biblioteca Museu-Balaguer (el de Vilanova i la Geltrú, del bisbe Armanyà i del llinatge dels Cabanyes).
- Casa del marquès de Castrofuerte. El del marquès.
- A l'edifici que fou el restaurant Roxy i ara llibreria Llorens (desaparegut).
- Dovella portal de l'excaserna. El de Vilanova i la Geltrú.
- Carrer de la Lluna, en una façana, del cavaller Andreu de Sard i de Rosselló.
- En un casal de la platja (avui desaparegut), anomenat la Fassina o sínia de les Vaques, hi

havia un escut nobiliari de pedra molt ben treballat, de finals del segle XVIII, que pertanyia als Larrard.

...

* Escuts del claustre de Sant Francesc

- Busquet i Setmenat

- Pere Pau Riba

- Maimó

- Lluís Despuig

- Pons Vernet i muller

- Espuny

- Aiguaviva

- Roca

- Bonastre

- Martí (segle XIII)

- Carmelites (religiós)

- Babau

- Cervelló

- Martí

- Llordà

- Babau (un altre disseny)

- Confraria de Sant Lluç

- Escut acoblat. Desconegut

- Un de quarterat, amb armes dubtoses

** Al presbiteri de l'església, sepultura dels barons de Querol i senyors de Riudefoix, del segle XVI amb un bonic escut. En molts llocs del temple i capelles que l'envolten, escuts amb les armes del Casal de Barcelona i altres nissagues, tant de pedra com pintats a la fusta.

ESCUTS HERÀLDICS EXISTENTS EN SARCÒFAGS PENEDESENCES

Alt Penedès

1. Avinyonet del Penedès

1.1.- Sant Sebastià dels Gorgs

- 1 escut en un capitell del sarcòfag de pedra calcina. 1

(És una campana i pertany a l'estirp dels Santmartí)

2. Castellet i la Gornal

2.1.- Sant Marçal de Castellet

- escuts repetits (dos de diferents). 2, 3

2.2.- Mare de Déu de Muntanyans

- escut a un fragment de l'ossera. 4

3. Gelida

3.1.- Sant Pere de Gelida

- escut repetit. 5

(pertany als Bertran, senyors de la baronia)

3.2.- Santa Magdalena del Puig

-escuts repetits, possiblement dels Bertran. 6

4. Torrelles de Foix

4.1.- Santa Maria de Foix

- escut repetit al frontal servat. 7

(Un cervol, pertany a la nissaga dels Cervelló)

5. Vilafranca del Penedès

5.1.- Sant Francesc de l'Hospital

- Bertran de Castellet. Repetits. 2 de diferents. Tots quarterats. 8, 9

(Són les seves armes, 1r i 4t, un castell i 2n i 3r un griu; l'altre també quarterat, 1r i 4t unes creuetes i 2n i 3r un boc)

- Pere d'Avinyó. Repetit. De forma caironada. 10

(és un lleó rampant)

- Marc de Puigmoltó. Escut repetit. 11

(un moltó passant)

- Hug de Cervelló. Repetit. 12

(és el cérvol)

- Un escut al sarcòfag d'Emili Vallès i Soler d'Aragonès, 13

(són les armes de la família)

Baix Penedès

1. Banyeres del Penedès

1.1.- Antic priorat de Santa Maria

- escut repetit. 14

2. Llorenç del Penedès

- repetit al frontal servat. 15

(un castell)

Garraf

1. Sitges

1.1.- Sant Bartomeu i Santa Tecla

- Repetit a l'ossera dels Ribes. Dos de diferents, 16-17

(el griu dels Ribes i els bolcans dels Pacs)

- Repetit a l'ossera del Fonollar. Dos de diferents, 18-19

(armes del Fonollar i les de l'Abellà)

Nombre d'escuts en sarcòfags amb càrregues diferents de tota la comarca 19.